

Și următorul secol a fost pentru Țara Românească și implicit pentru București o epocă sângeroasă și plină de pericole. Astfel, bărbații au continuat să poarte hainele militare mult mai des decât cele civile. Boierii, alături de voievozi, mergeau la războaie înzăuați în platoșe și coifuri de oțel, cu cămăși și glugi de zale, înarmați cu săbii și hangere împodobite cu desene gravate și cizelate în aur și argint și cu încrustații de mărgăritare și pietre scumpe.

Acest secol a fost marcat de câteva importante figuri princiare ale celor mai nobile familii domnitoare din Țara Românească: Matei Basarab din dinastia Basarabilor, Șerban Cantacuzino (1679- 1688) și Constantin Brâncoveanu (1689-1714). Matei Basarab a lăsat o amintire de mare ctitor, în timpul guvernării sale cultura luând o mare amploare, dar și viața socială, economia și chiar legislația. El a zidit 28 de ctitorii noi și a refăcut 20. Tot în epoca sa, alte 45 de monumente au fost înălțate și 14 clădiri reparate. La acestea se adaugă încă 12 edificii atribuite epocii sale. De data aceasta, fastul princiar al înțeleptului domnitor s-a reflectat nu numai în vestimentație și bogății ca până acum, ci și în construcții și cultură.

În acest veac au început să apară primele biblioteci aparținând fie domnitorilor, fie boierilor și iutiori de carte și împătimiți de știință, de lumina cunoașterii și de frumos. Soția sa, Elina, era sora umanistului Udriște Năsturel, boier cărturar ce a jucat un mare rol în programul cultural al voievodului, posesorul unei biblioteci vestite. Un alt boier cărturar al veacului a fost stolnicul Constantin Cantacuzino, cu studii neterminate la Padova, Viena și Varșovia, și el stăpân al celei mai vechi biblioteci românești, înființată chiar de tatăl său și mult îmbogățită de fiu.

Din nenorocire, mare parte din această bibliotecă s-a risipit în lume, dar ea este cunoscută în amănunt grație a ceea ce a mai rămas, dar și după cataloage păstrate până azi. Basarab era atât de bogat încât, după moartea sa, domnitorul Constantin Șerban, succesorul său la tronul Valahiei, a cheltuit în primul an de domnie 1.000.000 de piaștri din vistieria țării. Și până la sfârșitul guvernării sale nu a reușit să golească cu totul acel tezaur lăsat de înaintașul său. În multe dintre miniaturile care împodobesc manuscrisele și cărțile epocii sale, domnitorul apare alături de soția sa, doamna Elina, înveșmântați în fastuoase costume împărătești de tip bizantin compuse din caftanul cu mâneci lungi, din catifea cusută cu fir de aur, împlănit cu samur, prins la gât cu cheutori și bumbi de aur,

stropit cu perle și pietre prețioase.

Coroanele din aur sunt încrustate la rândul lor cu mărgăritare, rubine, safire, smaragde, turcoaze și diamante. La anumite ceremonii princiare chiar și caii domnești erau împodobiiți cu brocarturi și harnașamente, scumpe cusute cu fir de aur și presărate cu mărgăritare și pietre scumpe. Nu de puține ori, sub caftan, voievozii purtau haine de tip apusean. Șerban Cantacuzino (1679-1688) a fost un domnitor foarte bogat de vreme ce a finanțat atâtea ctitorii demne de toată lauda și a întreținut, cu mari cheltuieli, o curte princiară atât de fastuoasă, încât era demnă de un rege. Dar, coborătorul din împărăția de la Constantinopol ascundea în sufletul său un vis grandios, care, din păcate, era irealizabil: dorea unificarea românească și reînvierea civilizației bizantine și, implicit, transformarea curții sale voievodale într-o curte imperială cu luxul și fastul corespunzător.

După ce Șerban Cantacuzino și-a găsit sfârșitul pe câmpul de luptă, tronul Țării Românești a fost

ocupat de nepotul său, Constantin Brâncoveanu, vlăstarul unei vechi, bogate și puternice familii boierești. Astfel este normal ca fastul princiar impus de Brâncoveanu să atingă valori nebănuite până la el, într-adevăr demne de Europa timpului său. Supranumit în epocă „Altân-Bei”, adică „Printul Aurului”, Constantin Brâncoveanu a fost posesorul unor averi imense, râvnite nu numai de o parte din marii boieri valahi, dar chiar de însuși suzeranul său, sultanul Ahmed al III-lea. Iubind fastul și măreția, Brâncoveanu a încercat să impună curții sale domnești fastul occidental împletit cu cel al împăraților bizantini. Din nenorocire, din cauza geloziei stârnite de averea sa, Brâncoveanu, în anul 1714, a fost mazilit, arestat și decapitat la Istanbul, de către sultan și marele vizir, care urmăreau să intre în posesia bogățiilor sale folosindu-se de orice mijloace, chiar și de pretextul trădării.

Prevăzător din fire și obișnuit cu problemele și pericolele epocii, Brâncoveanu și-a pus la adăpost o mare parte din avere: mari sume de bani la băncile din Veneția, alte mari sume de bani și zeci de lăzi cu giuvaerice și pietre scumpe la Brașov, sute de mii de ducați de aur la Banca imperială din Viena, împreună cu o parte din lucrurile sale de preț: servicii de masă (talere, tacâmuri și cupe), vase și sfeșnice din aur și argint, coroanele princiare și giuvaericele lucrate în aur și bătute în pietre scumpe și mărgăritare, oglinzi venețiene, covoare persane, lenjerie de pat brodată cu fir de aur, veșminte muiate de sus până jos în aur, perle și nestemate, săbii și hangere turcești cu cizeluri de aur și încrustate cu diamante rubine și smaragde și mai câte altele.

Cu toate acestea, în visteria domnească, turcii au mai găsit o mică și neașteptată avere: 4.000 de taleri, iar de prin săli și camere veșminte, blănuri, giuvaerice și vase din argint. Principele Matei Basarab nu a acordat o prea mare importanță curții domnești de la București, aici efectuându-se numai reparații de întreținere și înălțându-se puține clădiri noi. A mărit însă suprafața grădinilor palatului dincolo de râul Dâmbovița.

Aceasta era numită în documentele epocii „livedea gospod”, adică livada domnului. Curtea de onoare, cuprinzând palatul și biserica, a fost despărțită cu un zid de cea de serviciu rezervată clădirilor curtenilor, slujitorilor și oștenilor. Mai construiește un loc de „priveală” și de odihnă, un „foisor” de inspirație orientală, precum și o baie după tipicul turcesc, la fel ca aceea de la Târgoviște. Dar Matei Basarab a reparat și mănăstirea Plumbuita, unde a construit un mic palat (sau casă domnească) între anii 1646-1647. Aceasta este cea mai veche construcție civilă păstrată în București. Tot în timpul domniei lui Matei Basarab, în țară au fost înălțate biserici, mănăstiri, case și palate boierești.

Între acestea din urmă, putem enumera conacele de la Mărginenii de Jos și Filipeștii de Târg, Herăști, Golești, Coțofenii din Față, Brebu, Brâncoveni, Strehaia, Popești-Leordeni, Balaci, Drajna și altele. Conacul de la Herești (jud. Giurgiu) a fost construit după toate probabilitățile la indicațiile personale ale lui Udriște Năsturel, cumnatul lui Matei Basarab, om învățat, cunoscător de latină, greacă, slavonă și rusă, stăpân al uneia dintre cele mai vestite biblioteci ale epocii. Din fericire, această splendidă casă a reușit să înfrunte vicisitudinile vremii până astăzi, suferind modificări, dar și restaurări succesive, fiind socotită cel mai frumos exemplu de arhitectură civilă din veacul al XVII-lea.

Conacul are planul în forma literei L și se compune din pivniță, parter și etaj, formând două locuințe cu intrări separate și a fost zidit pe o înălțime ce domină lunca Argeșului, între București și Oltenița, la numai 15 km de Dunăre și azi putând fi admirat în toată splendoarea sa. Conacul de la Golești (jud. Argeș) a fost înălțat de boierul Stroe Leurdeanu înainte de anul 1656. Este de remarcat că încă de la început casa a fost fortificată. De-a lungul timpului, această frumoasă curte boierească a

suferit modificări și restaurări periodice.

Acum, aici funcționează un foarte interesant muzeu despre familia boierilor Golești, oameni învățați, cu dragoste de carte și cu mare iubire pentru popor și țară. Mihai Coțofeanu, unul dintre boierii credincioși lui Matei Basarab, a ctitorit în satul său de reședință, Coțofenii din Față, o casă ce s-a perpetuat în timp până în ziua de azi. Vizitatorii au șansa să admire un reușit exemplu de arhitectură a veacului al XVII-lea, alcătuită dintr-o spațioasă pivniță boltită, supraînălțată, peste care se întinde parterul format din patru camere separate prin două coridoare așezate în cruce. Accesul la spațiul de locuit se face prin intermediul a două foisoare prevăzute cu scări, unul aflat în curte, iar celălalt poziționat spre valea din vecinătate și munții din depărtare.

La mănăstirea Brebu (jud. Prahova), ctitorită de același principe iubitor de cultură, iese în evidență interesanta casă domnească (acum muzeu), de mari dimensiuni, cu foisor deasupra gărliciului pivniței, un pridvor spațios și parterul supraînălțat unde se află cele șase încăperi. Existenta încă din primii ani ai secolului al XVII-lea, curtea boierească de la Brâncoveni (jud. Olt) merită o deosebită atenție. Spre sfârșitul veacului al XVII-lea, curtea de la Brâncoveni era o adevărată citadelă care impresiona prin fortificațiile sale destul de asemănătoare cu cele de tip occidental, păstrându-se totuși trăsăturile caracteristice ale arhitecturii românești vechi.

De forma unui pentagon, curtea se întindea pe o lungime de 180 m și urmărea creștetul unui deal ce oferea o priveliște largă spre Valea Oltului. Zidurile înconjurătoare, se sprijineau pe contraforturi și erau apărate de un bastion și o culă (donjon) cu cerdac și creneluri, ce comunica printr-o galerie cu palatul. Acesta avea două foisoare cu coloane, asemănătoare cu cele de la Hurezi, ceea ce indică prezența a două apartamente princiare. Întregul ansamblu era completat de casa slujitorilor, de locuințele curtenilor și oștenilor, de grajduri și o bucătărie, surată a celei de la Mogoșoaia. Poarta principală, ce avea deasupra un blazon, era încadrată de două mici clădiri ale corpului de gardă. Ba chiar întâlnim și o mare sală de călărie.

Incinta era dublată de o palisadă situată la 30 m distanță, înzestrată cu drum de strajă, alături de care a fost săpat un canal care înconjura cetatea, umplut cu apă din Olt. Alături de curtea de la Brâncoveni se cuvine să le mai amintim și pe cele de la Strehăia (jud. Mehedinți) și Popești-Leordeni, nu departe de București. Ambele erau așezate pe platourile unor dealuri și făceau parte din aceeași categorie de cetăți întărite cu ziduri puternice sprijinite pe contraforți și prevăzute cu creneluri, metereze și turnuri. Urmasul lui Matei Basarab, domnitorul Constantin Șerban Basarab (1654-1658) a realizat marele complex arhitectonic de pe Dealul Mitropoliei (astăzi al Patriarhiei), sediu al mitropoliților Valahiei, și, din secolul al XX-lea, al patriarhilor României.

Din acest complex se mai păstrează astăzi Catedrala Patriarhală și vechiul Palat mitropolitan (inițial stăreția mănăstirii) înglobat în palatul cel nou al Patriarhiei, construit între anii 1932-1935 de

arhitectul Gheorghe Simotta. Șerban Cantacuzino a fost cel de-al doilea mare ctitor al aceluiași veac. La 6 ianuarie 1679, acesta a fost înscăunat pe tronul Țării Românești și opera de înnoire a reședinței bucureștene a continuat. Dar cea mai importantă ctitorie a sa rămâne mănăstirea Cotroceni. Acest frumos ansamblu feudal a fost zidit pe dealul Cotrocenilor și cuprindea biserica, chiliile călugărilor, casa domnească, stăreția, bucătăria (cuhnia), sufrageria (trapeza) și dependințele. Toate acestea erau înconjurate de ziduri groase și înalte care dădeau așezământului monahal aspectul unei fortificații.

Palatul domnesc avea la subsol o pivniță de mari dimensiuni folosită nu numai la depozitarea alimentelor și a vinului, dar, adeseori, și ca temniță. La parter se găseau patru camere, iar etajul era compus din zece încăperi și două coridoare. Vechea bucătărie a mănăstirii merită un interes deosebit datorat sistemului ingenios de boltire prin suprapunerea a patru niveluri de arce care, în partea superioară, se metamorfozează într-un turn-lanternou octogonal ce avea rol de iluminare și ventilație. În timpul domniei lui Constantin Brâncoveanu s-a cristalizat acel stil arhitectural care, de atunci încolo, îi poartă numele: stilul brâncovenesc.

Acesta este o fericită sinteză între vechea arhitectură românească de origine bizantină peste care s-au alăturat unele elemente decorative ale Renașterii venețiene, dar și de inspirație orientală (turco-persană). De sorginte occidentală, cu elemente de Renaștere târzie, mai mult sau mai puțin barocizată și ușor orientalizată, cu vagi ecouri bizantine, venețiene și dalmate, sculptura brâncovenească nu a fost nici pe departe o imitație servilă al vreunui stil decorativ străin. Arta brâncovenească în ansamblul ei (chiar dacă în esență o sinteză) este plină de originalitate, de forță, de noblete și de o expresivitate specială, cu stranii nuanțe fantastice.

De abia atunci, în vremea lui Constantin Brâncoveanu, curtea domnească de la București a cunoscut perioada ei de apogeu, de maximă dezvoltare și frumusețe. Ansamblul avea o suprafață de aproximativ 25.000 mp și era protejat de un zid înalt de cărămidă. Noul palat construit de Brâncoveanu, mai impunător decât cel de la Mogoșoaia, era zidit pe pivnițe spațioase și avea un parter format din câteva camere peste care se înălța etajul. Acesta era compus din două apartamente princiare separate între ele de numeroase săli și camere. Loggia, (mai lungă decât la Mogoșoaia, având circa 65 m) era legată de cele două foșoare poziționate către terasele ce coborau spre Dâmbovița. Balustradele și coloanele care împodobeau loggia și foșoarele erau sculptate în piatră cu motive decorative vegetale și antropomorfe. În sala tronului, cu o suprafață de 300 mp, se intra direct din loggie.

Acoperișul era din șindrilă, iar pereții exteriori, acoperiți cu un strat de tencuială albă, aveau în jurul ferestrelor stucaturi cu motive orientale. Camerele și saloanele erau împodobite cu perdele de mătase, covoare scumpe orientale și candelabre aduse din Occident. Consolele bolților erau sculptate în piatră cu modele ale stemelor țării și ale familiei. Picturi murale în care predominau albastrul, roșul și auriul împodobeau pereții interiori. Scările și saloanele erau pardosite cu marmură și piatră fățuită. Nu departe de București, la Mogoșoaia, Constantin Brâncoveanu a cumpărat în jurul anului 1680 moșia cu același nume. Aici exista deja o casă pe care Brâncoveanu a locuit-o până în preajma anului 1702, când, în locul ei, a zidit palatul care ființează și astăzi.

Dintre vechile clădiri ale curții domnești de la Mogoșoaia, așezată într-un imens parc romantic, cu o adevărată pădure de foioase ce se oglinește într-un heleșteu natural al râului Colentina, mai avem șansa de a admira unele porțiuni de zid, turnul intrării principale (refăcut), biserica și bineînțeles palatul cu unele modificări, adăugiri și restaurări mai mult sau mai puțin conforme cu originalul. Încăperile parterului aveau (au și astăzi) intrarea direct din curte.

Accesul la etaj se făcea în trecut exclusiv prin intermediul unei scări exterioare care ajungea în foisor. De aici se intra într-un vestibul de mari dimensiuni, apoi în sălile care separau apartamentele

principelui de cel al soției sale. Camerele, saloanele și sălile boltite aveau, acum trei veacuri, pereții decorați cu picturi și stucaturi. Loggia, cu vederea către heleșteu, este piesa de rezistență a acestui palat, fiind de fapt un salon acoperit, cu cel de-al patrulea perete deschis spre natură și unde grădina de afară se prelungește până în casă.

Aici impresionează exuberanța barocă a pietrei dăltuite cu mare măiestrie. Într-un colț al parcului atrage atenția cuhnia (bucătăria) prin soluția ingenioasă de construcție a coșului de ventilație. De departe, cea mai importantă ctitorie brâncovenească a Țării Românești va rămâne totuși mănăstirea de la Horezu (jud. Vâlcea) care se constituie și într-unul din cele mai importante și mai valoroase moșteniri culturale din întreg spațiul românesc. Aici atrag în mod deosebit atenția biserica (1690-1693), palatul domnesc, bolnița (un spital pentru săraci), ctitoria doamnei Marica din anul 1696, paraclisul (1696-1697), precum și turnul-clopotniță (1699-1700).

Între anii 1752-1753, palatul domnesc a fost îmbogățit cu un nou foișor, cunoscut sub numele de „Foișorul lui Dionisie”, decorat în spiritul epocii, cu sculptura în piatră a unui baroc postbrâncovenesc, dus pe noi culmi de fantezie și măiestrie ornamentală. O mănăstire asemănătoare a fost ctitorită de Brâncoveanu în anul 1707 pe o feudă a familiei sale, aflată în Transilvania (jud. Brașov), la Sâmbăta. (Mulți dintre domnitorii Valahiei și Moldovei au avut posesiuni în Ardeal). La 9 km de mănăstire (care a fost restaurată în anii din urmă), principele a avut și un castel.

Un alt frumos exemplu de arhitectură brâncovenească este palatul de la Potlogi (jud. Dâmbovița), situat nu departe de București, astăzi, un excepțional muzeu. Construit în anul 1698 pentru unul dintre fiii domnitorului, pe locul unei mai vechi case boierești, palatul, ruinat între cele două războaie mondiale, a fost restaurat în anii '80 ai secolului al XX-lea. Înscriindu-se în aceeași tipologie cu palatul de la Mogoșoaia, casa de la Potlogi este compusă din pivniță, parter cu câteva camere și etaj alcătuit din cele două apartamente separate, destinate stăpânilor.

Dubla loggie etajată cu vederea către un fost heleșteu, precum și foișorul cu scara de acces, rămân și aici piesele cele mai frumoase ale micului palat. Foarte aproape de Potlogi, la Stoenști (jud. Ilfov), un alt conac de factură brâncovenească a reușit să biruiască vicisitudinile vremurilor, oferindune astăzi prilejul să ne bucurăm de frumusețea sa arhaică. Conacul, zidit în epoca lui Matei Basarab, a suferit transformări substanțiale la începutul veacului al XVIII-lea, când a căpătat caracteristicile esențiale ale arhitecturii brâncovenești. Aparținând bogatei familii de boieri Drugănescu, el reușește să ne destăinuie peste timp câte ceva despre luxul boierimii de acum trei secole, ce căuta să imite strălucirea princiară a curților domnești.

Petru Vintilă Jr.